

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS
SPRENDIMAS

**DĖL PUBLIKACIJOJE „ALKOHOLIS KIŠA KOJĄ POLITIKŲ GARBEI“
(„VALSTIEČIŲ LAIKRAŠTIS“, 2008-05-07, NR. 34/8744) PASKELBTOS
INFORMACIJOS**

2008 m. rugpjūčio 26 d. Nr. SPR-50
Vilnius

Š. m. birželio 17 d. žurnalistų etikos inspektorius gavo pareiškėjos Europos Parlamento narės dr. Margaritos Starkevičiūtės skundą dėl publikacijoje „Alkoholis kiša koją politikų garbei“ („Valstiečių laikraštis“, 2008-05-07, Nr. 34/8744) paskelbtos informacijos. Pareiškėja skunde teigia, kad jos nuotraukos pateikimas kartu su publikacijos antrašte neturi nieko bendra, o publikacijoje pateikti teiginiai neatitinka tikrovės ir žemina jos garbę ir orumą. Pareiškėja skunde nurodo, kad skundžiamoje publikacijoje paskelbta informacija kenkia jos įvaizdžiui visuomenės akyse, todėl mano, kad viešosios informacijos rengėjas turėjo įsitikinti skelbiamos informacijos teisingumu ir tikslumu, turėjo susisiekti su ja dėl turimos informacijos patikimumo, suteikti galimybę pareiškėjai pasiteisinti, paaiškinti ar paneigti paskleistą informaciją. Pareiškėja prašo: 1) nustatyti, kad skundžiamoje publikacijoje paskleisti teiginiai pažeidė Žurnalistų ir leidėjų profesinės etikos kodekso nuostatų reikalavimus; 2) išpėti laikraščio „Valstiečių laikraštis“ leidėją UAB „Valstiečių laikraštis“ apie aukščiau nurodytus teisės aktų pažeidimus; 3) priimtą sprendimą paskelbti „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

Atsižvelgdamas į pareiškėjos skundo dalyką ir pagrindą bei Visuomenės informavimo įstatymo 46 straipsnio 4 dalies 2 punkte įtvirtintus Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos įgaliojimus, žurnalistų etikos inspektorius perdavė pareiškėjos skundą dalyje dėl galimų Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso (toliau – Kodeksas) pažeidimų komisijai nagrinėti pagal kompetenciją. Žurnalistų etikos inspektorius pareiškėjos skundą išnagrinėjo Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų laikymosi požiūriu.

Tirdamas pareiškėjos skundą, žurnalistų etikos inspektorius raštu kreipėsi į laikraščio „Valstiečių laikraštis“ vyriausiąjį redaktorių Stasį Jokūbaitį, prašydamas paaiškinti ginčo objektu esančiuose teiginiuose „Alkoholis kiša koją politikų garbei“ ir „Kol kas yra dėstoma tik neoficiali nuomonė apie Margaritą Starkevičiūtę. Žmonės sakė esą ją ne kartą matė, jų nuomone, neįprastos būsenos, kuri nederėtų tokio rango politikai. Mačiusiųjų teigimu, jiems susidarė įspūdis, kad viešumoje pasirodžiusi M. Starkevičiūtė galėjo būti paragavusi alkoholio“ paskelbtos informacijos atitiktį tikrovei įrodančias aplinkybes bei redakcijos poziciją dėl susidariusios situacijos. Į minėtą žurnalistų etikos inspektorius paklausimą buvo gauti UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinio direktoriaus Remigijaus Rimkaus paaiškinimai.

UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinis direktorius paaiškino, kad skundžiamas straipsnis nėra nukreiptas prieš pareiškėją. Kaip matyti iš straipsnio turinio, jame yra išsakyta daug įvairių nuomonių, yra pasisakę nemažai autoritetinių asmenų. Straipsnyje yra analizuojama visuomenei labai aktuali tema – alkoholio vartojimas. Klausimo kasdieninis aktualumas yra akivaizdus – tai rodo tiek socialinių apklausų rezultatai dėl spartaus alkoholio naudojimo augimo, tiek valstybės reakcija į susiklosčiusią situaciją teisės normomis, kaip alkoholio problemos reguliavimo priemonėmis. Todėl nėra pagrindo teigti, kad alkoholis daro teigiamą poveikį. R. Rimkus pažymėjo, kad politikai, atstovaujantys Lietuvos rinkėjams (ir taip pat Lietuvai) Europos Parlamente savo elgesiu, išmintimi, reakcija į pasiūlymus, dalyvavimu visuomeniniuose renginiuose taip pat prisideda ir prie Lietuvos įvaizdžio kūrimo. Todėl garbė, garbingas politiko elgesys – didelė politiko vertybė. Viešas alkoholio vartojimas vargu ar dera su garbingu politiko viešu elgesiu. UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinis direktorius savo paaiškinimuose neabejoja, kad žurnalistų etikos inspektoriumi yra žinomi

atvejai, kai tiek vienos Rytų valstybės, tiek kelių Vakarų valstybių politikai viešai vartojo alkoholį arba rodėsi būdami kitokios nei įprasta ar tikimasi juos viešai matyti būsenos. R. Rimkus taip pat neabejoja, jog žurnalistų etikos inspektorius gerai žino informaciją apie alkoholio įtakos paveikto Lietuvos politiko sukeltą skandalą. Bet kurio politiko priedermė garbingai atstovauti rinkėjams. Todėl, diskutuojant alkoholio viešo vartojimo tema, akivaizdu, kad viešas alkoholio vartojimas garbės politikams nedaro. R. Rimkus savo paaiškinimuose neabejoja, kad ir žurnalistų etikos inspektorius yra tokios pat nuomonės. O išsakyti tokią nuomonę viešai, anot R. Rimkaus, yra „Valstiečių laikraščio“ priedermė ir pareiga. UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinis direktorius pažymėjo, kad jeigu alkoholio vartojimas būtų politikų garbės reikalas (kaip tam tikrose kultūrose), nei straipsnio autorius, nei „Valstiečių laikraštis“ jokių būdu nebūtų viešai išreiškęs nuomonės, kad „Alkoholis kiša koją politikų garbei“.

UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinis direktorius atkreipė žurnalistų etikos inspektoriaus dėmesį į tai, kad nuomonės ir informacijos (duomenų) sąvokos yra griežtai atskiriamos. Pasak R. Rimkaus, nagrinėjamame straipsnyje yra paskelbta savo pavardžių nenorėjusių skelbti asmenų nuomonė, o ne konkretus duomenys apie pareiškėją. R. Rimkus paaiškino, kad tiek straipsnio autorius, tiek „Valstiečių laikraštis“ rūpinasi, kad tokie aktualūs klausimai apie viešus asmenis būtų diskutuojami viešai. R. Rimkus nurodė, kad vykdydami savo, kaip informavimo priemonės ir kaip žurnalistų pareigas, „Valstiečių laikraščio“ atstovai dėjo visas pastangas, kad susisiektų su pareiškėju. Tačiau tos pastangos buvo nevaisingos. R. Rimkus nurodė, kad pareiškėja turėjo galimybę pateikti savo nuomonę ar informaciją (duomenis). Esant tokiai informacijai (duomenims) tiek straipsnio autorius, tiek „Valstiečių laikraštis“ būtų vykdęs pareigą pateikti ir pareiškėjos nuomonę ar/ir jos pateiktą informaciją. Be to, UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinis direktorius pažymėjo, kad savo nuomonę išsakė „Valstiečių laikraščio“ šaltiniai nedavė sutikimo skelbti savo pavardes. Todėl laikantis etikos, pasak R. Rimkaus, straipsnyje buvo akcentuojama, kad pateikiama neoficiali nuomonė. R. Rimkus pažymėjo, kad reikiamo sutikimo „Valstiečių laikraščio“ šaltiniai nedavė ir po žurnalistų etikos inspektoriaus kreipimosi dėl paaiškinimų pateikimo gavimo. Be to, R. Rimkus pabrėžė, kad tikrovę turi atitikti duomenys, o ne nuomonė. Nuomonė reiškiamą pagal vidinį įsitikinimą, susiklosčiusias aplinkybes, asmens patirtį bei turimus asmeninius kitus vertinimo kriterijus. Nuomonės reikšti nėra uždrausta. Priešingai, demokratinėje visuomenėje yra skatinama reikšti nuomonę viešai. R. Rimkus nurodė, kad straipsnyje „Valstiečių laikraštis“ ir straipsnio autorius duomenų (informacijos) nepateikė, o pateikė tik neoficialią nuomonę.

UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinis direktorius paaiškinimuose atkreipė žurnalistų etikos inspektoriaus dėmesį į tai, kad pareiškėjos skunde yra pateiktos tik bendrojo pobūdžio prielaidos dėl Kodekso pažeidimų. R. Rimkaus teigimu, esant tokio pobūdžio prielaidoms yra neįmanoma įgyvendinti „Valstiečių laikraščio“ teisės gintis nuo skundo. Tam, kad tokią teisę būtų galima įgyvendinti, anot R. Rimkaus, pareiškėja turėtų pateikti jos įvardijamų pažeidimų įrodymus. Nesant tokių įrodymų, R. Rimkaus įsitikinimu, negalima laikyti, kad „Valstiečių laikraštis“ ir/ar straipsnio autorius pažeidė teisės normų nustatytus reikalavimus.

R. Rimkus paaiškinimuose pažymėjo, kad nei „Valstiečių laikraštis“, nei straipsnio autorius nėra gavę iš pareiškėjos prašymo paneigti straipsnyje pateiktą nuomonę. Todėl, pasak R. Rimkaus, galima daryti vienareikšmišką išvadą, kad tiesioginiuose santykiuose su „Valstiečių laikraščiu“ ir straipsnio autoriumi pareiškėja tos nuomonės paneigti nenori arba neturi tokio tikslo (su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis), arba jai neprieštarauja. UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinis direktorius nurodė, kad nesant tokio tiesioginio kreipimosi, jie yra nuoširdžiai nustebę dėl pareiškėjos skundo pateikimo žurnalistų etikos inspektoriui.

UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinis direktorius pažymėjo, kad „Valstiečių laikraštis“ yra bet kada atviras pareiškėjai ir bet kuriems kitiems politikams diskusijai alkoholio tema.

Žurnalistų etikos inspektorius pažymi, kad asmens garbė ir orumas yra ginami, kai nustatoma šių faktinių aplinkybių visuma: 1) žinių paskleidimo faktas; 2) faktas, jog paskleistos žinios yra apie pareiškėją; 3) faktas, jog paskleistos žinios žemina asmens garbę ir orumą; 4) faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės. Pažymėtina, kad žeminančia žmogaus garbę ir orumą žinia laikoma tikrovės neatitinkanti, diskredituojanti asmenį informacija, kurioje teigiama apie asmens padarytą teisės, moralės ar paprotinių normų pažeidimą, negarbingą poelgį, netinkamą elgesį buityje, šeimoje, viešajame gyvenime, nesąžiningą visuomeninę, komercinę veiklą ir pan.

Kiekvienu atveju yra būtina atriboti žinią nuo nuomonės, nes asmens teisės yra ginamos, kai apie asmenį yra paskleidžiamos jo garbę ir orumą žeminančios ir tikrovės neatitinkančios žinios. Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 33 dalyje nustatyta, kad nuomonė – tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų, reiškinių ar įvykių vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 69 dalis nustato, jog žinia – tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas faktas ar tikri (teisingi) duomenys.

Išnagrinėjęs pareiškėjo skundą Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų laikymosi požiūriu, žurnalistų etikos inspektorius

n u s t a t ė:

UAB „Valstiečių laikraštis“ generalinio direktoriaus paaiškinimai laikytini nepagrįstais, kadangi turėdamas pareigą įrodyti, jog informaciją apie pareiškėją kaip viešąjį asmenį paskelbęs viešosios informacijos rengėjas veikė sąžiningai, siekdamas supažindinti visuomenę su tuo asmeniu ir jo veikla, to nepadarė.

Kai asmuo, pareiškdamas nuomonę apie įvykius, reiškinius ar poelgius, paskelbia naujas žinias ar nuomonę pateikia taip, kad tai sudaro naują informaciją apie asmenį, tai pažeista asmens garbė ir orumas turi būti ginamas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimo Nr. 1 7 punktas). Atribojant žinią nuo nuomonės, analizuojamas visos publikacijos turinys, jos tekstas, kontekstas, iliustracinė medžiaga, sakinių konstrukcija ir kt. Nagrinėjamu atveju skundžiamoje publikacijoje buvo kalbama apie konkrečią pareiškėjos būseną – girtumą ir neblaivios pasirodymą viešoje vietoje. Girtumas – tai asmens būseną, grindžiama tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo ir įrodymo priemonėmis. Ginčo objektu esančiame teiginyje „Kol kas yra dėstoma tik neoficiali nuomonė apie Margaritą Starkevičiūtę. Žmonės sakė esą ją ne kartą matė, jų nuomone, neįprastos būsenos, kuri nederėtų tokio rango politikai. Mačiusiųjų teigimu, jiems susidarė įspūdis, kad viešumoje pasirodžiusi M. Starkevičiūtė galėjo būti paragavusi alkoholio“ yra paskleista faktinio pobūdžio informacija, jog pareiškėja ne kartą vartojo alkoholį ir neblaivi pasirodė viešoje vietoje. Šitai viešosios informacijos rengėjas paskleidė naujo pobūdžio informaciją apie pareiškėją, suponuojančią negatyvų jos, kaip netinkamai viešumoje besielgiančio asmens, apibūdinimą, t. y. žinias, o ne nuomonę. Minėtame teiginyje perteikta žinia apie visuomenėje nederamus, moralės normų požiūriu neleistinus pareiškėjos veiksmus. Tai yra pareiškėjos elgesio nepriimtinumą parodanti informacija.

Pažymėtina, jog nagrinėjamu atveju yra reikšmingi ir skundžiamos publikacijos duomenų sisteminimo, dėstymo būdai, tekstinė ir iliustracinė konstrukcija, loginiai skleidžiamos informacijos susiejimo aspektai. Viešosios informacijos rengėjas pareiškėjos nuotrauką išspausdino kartu su publikacijos antrašte „Alkoholis kiša koją politikų garbei“, taip suponodamas mintį, kad pareiškėja su tuo tiesiogiai susijusi bei suteikdamas publikacijai sensingą atspalvį. Be to, pareiškėjos nuotrauka yra vienintelė „politiką, kurio garbei koją kiša alkoholis“ vaizduojanti fotografija, kas savaime suponuoja padidintą skelbiamos informacijos įtaigumą. Toks tekstinės ir vaizdinės informacijos sisteminimo būdas turi neigiamos įtakos būtent vaizduojamojo asmens vertinimui ir formuoja pagrindinę publikacijos mintį, kad pareiškėja vartoja alkoholį.

Šie nagrinėjamuose teiginiuose paskelbti faktinio pobūdžio duomenys apie pareiškėją

gali būti patikrinti įrodinėjimo priemonėmis. Viešosios informacijos rengėjas, turėdamas pareigą įrodyti, kad elgėsi sąžiningai, siekdamas informuoti visuomenę apie viešąjį asmenį ir jo veiklą, neįrodė pareiškėjos neblaivumo ar apsvaigimo būklės, nepateikė jokių faktinių duomenų, nenurodė jokių požymių, pagal kuriuos tokia būseną buvo nustatyta. Viešosios informacijos rengėjas nenurodė, kokias metodais ir priemonėmis buvo nustatytas pareiškėjos neblaivumas, tai nėra niekaip užfiksuota. Todėl remiantis paskleistų duomenų neatitiktimi tikrovei, kol juos paskleidęs asmuo neįrodo priešingai, prezumpcija, laikytina, kad apie pareiškėją paskleista žinia neatitinka tikrovės. Žinia, jog asmuo pasirodė neblaivus viešojoje vietoje, diskredituoja asmenį ir yra akivaizdžiai žeminančio garbę ir orumą pobūdžio, nes asmeniui priskiriami paprotinių normų ir geros moralės požiūriu nepriimtini veiksmai. Ši žinia visuomenėje suprantama vienareikšmiškai neigiamai ir jos paskleidimas protingam, moraliam žmogui sukelia negatyvią nuomonę apie tokį asmenį. Viešojo asmens kritika negali pateisinti sąmoningo kompromituojančios informacijos ar dezinformacijos apie viešąjį asmenį skleidimo. Todėl daroma išvada, jog paskelbdamas žinią, kad pareiškėja viešojoje vietoje pasirodė neblaivi, ir nepateikdamas jokių duomenų ar įrodymų, patvirtinančių šią žinią, viešosios informacijos rengėjas formavo klaidingą visuomenės nuomonę apie pareiškėją bei pažemino jos garbę ir orumą.

Pažymėtina, kad viešasis asmuo taip pat turi teisę į garbės ir orumo gynimą. Teisė turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti nėra absoliuti, ji visiškai nesuderinama su asmenį žeidžiančios informacijos ar dezinformacijos skleidimu. Viešajam asmeniui taip pat yra prieinama asmeninių neturtinių teisių, tokių kaip garbė ir orumas, apsauga nuo nesąžiningo jų sumenkinimo. Priešingu atveju visuomenės informavimo priemonės įgytų neribotą galimybę apie viešuosius asmenis skleisti informaciją, kuri sąmoningai iškreipia tiesą, žemina žmogaus garbę ir orumą, menkina jo įvaizdį visuomenės akyse.

Žurnalistai ir viešosios informacijos rengėjai savo veikloje privalo vadovautis pagrindiniais visuomenės informavimo principais, laikytis žurnalistų profesinės etikos normų, viešąją informaciją pateikti teisingai, tiksliai ir nešališkai (Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2, 3 dalys, 41 straipsnio 2 dalies 4 punktas). Informacija turi būti renkama ir skelbiama tik etiškais ir teisėtais būdais (Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 5 punktas). Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas draudimas platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmogų, žeminančią jo garbę ir orumą. Visuomenės informavimo įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 punktas įtvirtina žurnalisto pareigą teikti teisingas, tikslias ir bešališkas žinias, kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais. Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos rezoliucijos „Dėl žurnalistikos etikos“ Nr. 1003 (1993) 4 punktas numato, kad žinių skelbimas turi būti grindžiamas tiesa, kurią garantuoja atitinkamos patikrinimo bei įrodymo priemonės, žinių pateikimo, aprašymo bei atpasakojimo nešališkumas. Gandai neturi būti painiojami su žiniomis ir būti imami už pagrindą rengiant ir viešai skelbiant atitinkamas publikacijas net ir apie viešus asmenis. Visais atvejais svarbus tikrasis paskelbtų žinių santykis su tikrovės reiškiniiais. Nagrinėjamu atveju viešosios informacijos rengėjas šių reikalavimų nesilaikė, nes iš skundžiamos publikacijos turinio skaitytojams suteikiamas akivaizdus pagrindas manyti, jog pareiškėja atliko moralei ir paprotinėms normoms prieštaraujančius veiksmus, tačiau viešosios informacijos rengėjas neįrodė, kad pareiškėja taip elgėsi. Paskelbdamas žinią apie pareiškėją, kaip netinkamai viešumoje besielgiantį asmenį, viešosios informacijos rengėjas neįsitikino skelbiamos informacijos teisingumu ir tikslumu, tokiu būdu nevykdė aukščiau išvardintų teisės aktuose jam numatytų pareigų.

Žurnalistų etikos inspektorius, atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta ir vadovaudamasis Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 2 dalies 1 punktu, 3 dalimi,

n u s p r e n d ė:

1. Įspėti viešosios informacijos rengėją – UAB „Valstiečių laikraštis“ dėl Visuomenės

informavimo įstatymo 3 straipsnio 2 ir 3 dalies, 19 straipsnio 2 dalies, 41 straipsnio 2 dalies 1, 4 ir 5 punktų pažeidimo, padaryto paskelbiant publikaciją „Alkoholis kiša koją politikų garbei“ („Valstiečių laikraštis“, 2008-05-07, Nr. 34/8744).

2. Išsiųsti sprendimo kopiją pareiškėjai M. Starkevičiūtei, UAB „Valstiečių laikraštis“ generaliniam direktoriui R. Rimkui bei laikraščio „Valstiečių laikraštis“ vyriausiajam redaktoriui S. Jokūbaičiui.

3. Viešai paskelbti sprendimą „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos interneto tinklalapyje.

Žurnalistų etikos inspektoriaus sprendimai gali būti skundžiami teismui per 30 dienų nuo jų paskelbimo dienos.

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIUS

ROMAS GUDAITIS
